

Υπόθεση C-604/20

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία κατάθεσης:

16 Νοεμβρίου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Bundesarbeitsgericht ([Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών] Γερμανία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

24 Ιουνίου 2020

Εναγομένη, εφεσίβλητη και αναιρεσείουσα:

ROI Land Investments Ltd.

Ενάγων, εκκαλών και αναιρεσίβλητος:

FD

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Διεθνής δικαιοδοσία, καθορισμός του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 21, παράγραφος 2, και παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια), την έννοια ότι εργαζόμενος μπορεί να εναγάγει νομικό πρόσωπο το οποίο δεν είναι εργοδότης του και δεν έχει κατοικία

- κατά την έννοια του άρθρου 63, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού στο έδαφος κράτους μέλους πλην όμως ευθύνεται, δυνάμει δήλωσης πατρωνίας, άμεσα έναντι του εργαζομένου για αξιώσεις από ατομική σύμβαση εργασίας με τρίτο, ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου στον οποίο ή από τον οποίο ο εργαζόμενος εκτελεί συνήθως ή εκτέλεσε τελευταία την εργασία του στο πλαίσιο της σύμβασης εργασίας με τον τρίτο, εφόσον η σύμβαση εργασίας με τον τρίτο δεν θα είχε συναφθεί χωρίς τη συμφωνία πατρωνίας;
2. Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια την έννοια ότι η επιφύλαξη υπέρ του άρθρου 21, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού αποκλείει την εφαρμογή κανόνα διεθνούς δικαιοδοσίας προβλεπόμενου από το εθνικό δίκαιο κράτους μέλους ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα στον εργαζόμενο να εναγάγει νομικό πρόσωπο το οποίο, υπό τις περιγραφόμενες στο πρώτο ερώτημα περιστάσεις, ευθύνεται άμεσα έναντι του εργαζομένου για αξιώσεις από ατομική σύμβαση εργασίας με τρίτο, ως «διάδοχο» του εργοδότη, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους εκτέλεσης της εργασίας, όταν δεν προβλέπεται τέτοια διεθνής δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με την παράγραφο 1, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια;
  3. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα και καταφατικής απάντησης στο δεύτερο ερώτημα:
    - α) Πρέπει το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο όρος «επαγγελματική δραστηριότητα» περιλαμβάνει την εξαρτημένη εργασία στο πλαίσιο εργασιακής σχέσης;
    - β) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, πρέπει το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι συμφωνία πατρωνίας, δυνάμει της οποίας ένα νομικό πρόσωπο ευθύνεται άμεσα για αξιώσεις εργαζομένου από ατομική σύμβαση εργασίας με τρίτο, συνιστά σύμβαση την οποία έχει συνάψει ο εργαζόμενος για σκοπό σχετικό με την επαγγελματική του δραστηριότητα;
  4. Σε περίπτωση που κριθεί σε απάντηση των ανωτέρω ερωτημάτων ότι το αιτούν δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της διαφοράς:
    - α) Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), την έννοια ότι ο όρος «επαγγελματική δραστηριότητα» περιλαμβάνει την εξαρτημένη εργασία στο πλαίσιο εργασιακής σχέσης;
    - β) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, πρέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη Ι να ερμηνευθεί υπό την έννοια

ότι συμφωνία πατρωνίας, δυνάμει της οποίας ένα νομικό πρόσωπο ευθύνεται άμεσα έναντι εργαζομένου για αξιώσεις από ατομική σύμβαση εργασίας με τρίτο, συνιστά σύμβαση την οποία έχει συνάψει ο εργαζόμενος για σκοπό σχετικό με την επαγγελματική του δραστηριότητα;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1, στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια), ιδίως άρθρα 17, 18, 20 και 21

Κανονισμός (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι) (ΕΕ 2008, L 177, σ. 6, στο εξής: κανονισμός Ρώμη Ι), ιδίως άρθρο 6

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Arbeitsgerichtsgesetz (γερμανικός νόμος περί δικαστηρίων εργατικών διαφορών, στο εξής: ArbGG), ιδίως άρθρα 3 και 48

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της κύριας δίκης

- 1 Η εναγομένη είναι εταιρία δραστηριοποιούμενη στον κλάδο των ακινήτων. Η έδρα της κεντρικής διοίκησής της βρίσκεται στον Καναδά. Ο ενάγων, κάτοικος Γερμανίας, απασχολείται από τα τέλη Σεπτεμβρίου 2015 για λογαριασμό της εναγομένης επί τη βάση «Service agreement» (συμβάσεως παροχής υπηρεσιών), ως «Deputy Vice President Investors Relations», ενώ το κύριο αντικείμενο της απασχόλησής του ήταν η προσέλκυση επενδυτών για επιχειρηματικές πράξεις της εναγομένης σχετικά με ακίνητα. Εκτιμώντας ότι υπήρχε αβεβαιότητα ως προς το εργασιακό καθεστώς του ενάγοντος, τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν να «μεταφέρουν» τη συμβατική σχέση σε νέα ελβετική εταιρία που επρόκειτο να συσταθεί. Στα μέσα Νοεμβρίου 2015 συμφώνησαν για την αναδρομική λύση της «Service agreement». Σε συνοδευτική επιστολή του ενάγοντος επισημαίνεται ότι αυτός υπέγραψε τη συμφωνία υπό την προϋπόθεση ότι θα καταρτιζόταν αντίστοιχη συμφωνία για σύμβαση εργασίας εκτελεστικού διευθυντή της ελβετικής εταιρίας που επρόκειτο να συσταθεί.
- 2 Στις 14 Ιανουαρίου 2016, η εναγομένη ίδρυσε μια θυγατρική, την R Swiss AG, σύμφωνα με τις διατάξεις του ελβετικού δικαίου. Στις 12 Φεβρουαρίου 2016, ο ενάγων συνήψε με την R Swiss γραπτή σύμβαση εργασίας για τη θέση του διευθυντή της. Σύμφωνα με την εν λόγω σύμβαση εργασίας, ο ενάγων θα έπρεπε να λάβει πριμ πρόσληψης ύψους 170 000 αμερικανικών δολαρίων (USD), καθώς

και μηνιαίες αποδοχές ύψους 42 500 USD. Με το πριμ πρόσληψης θα εξοφλούνταν οι αποδοχές τεσσάρων μηνών τις οποίες εδικαιούτο ο ενάγων.

- 3 Επίσης στις 12 Φεβρουαρίου 2016, τα συμβαλλόμενα μέρη υπέγραψαν «patron agreement» (εφεξής, ακολουθώντας την ορολογία που χρησιμοποίησαν τα μέρη: συμφωνία πατρωνίας). Η συμφωνία αυτή προβλέπει τα ακόλουθα:

«Άρθρο 1

Η R ίδρυσε μια θυγατρική, την R Swiss AG, για τις πωλήσεις στην Ευρώπη. Ο διευθυντής είναι το εκτελεστικό στέλεχος διοίκησης της επιχείρησης αυτής. Επί τη βάσει της εν λόγω παραδοχής, η R δηλώνει τα εξής:

Άρθρο 2

Η R αναλαμβάνει την πλήρη ευθύνη για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων από τις συμβάσεις της R Swiss AG βάσει της συνεργασίας του διευθυντή της με την R Swiss AG.»

- 4 Την 1η Απριλίου 2016, ο ενάγων και η R Swiss συνήψαν νέα σύμβαση εργασίας, η οποία κατήγγησε την προηγούμενη σύμβαση και με την οποία προέβλεψαν –με συμβατικούς όρους που ήταν κατ' ουσίαν παρεμφερείς κατά τα λοιπά–την καταβολή πριμ πρόσληψης ύψους 255 000 USD. Όπως και η προηγούμενη, και η νέα σύμβαση εργασίας θα διεπόταν από το ελβετικό δίκαιο.
- 5 Στις 11 Ιουλίου 2016, η R Swiss κοινοποίησε στον ενάγοντα καταγγελία της σύμβασης εργασίας.
- 6 Με απόφαση της 2ας Νοεμβρίου 2016, το Arbeitsgericht Stuttgart (δικαστήριο εργατικών διαφορών της Στουτγάρδης, Γερμανία) αναγνώρισε την ακυρότητα της εν λόγω καταγγελίας και υποχρέωσε την R Swiss να καταβάλει στον ενάγοντα το ποσό των 255 000 USD ως πριμ πρόσληψης, καθώς και το ποσό των 212 500 USD ως αποδοχές για το χρονικό διάστημα από τον Απρίλιο έως τον Αύγουστο του 2016. Η απόφαση αυτή κατέστη τελεσίδικη, αλλά η R Swiss δεν συμμορφώθηκε με την υποχρέωσή της για την καταβολή του επιδικασθέντος ποσού.
- 7 Στις αρχές Μαρτίου 2017 κινήθηκε διαδικασία πτώχευσης εις βάρος της R Swiss σύμφωνα με το ελβετικό δίκαιο. Στις αρχές Μαΐου 2017, οι εργασίες της πτώχευσης έπαυσαν λόγω έλλειψης ενεργητικού.
- 8 Στη διαφορά της κύριας δίκης, ο ενάγων ζητεί από την εναγομένη, επί τη βάσει της συμφωνίας πατρωνίας, να καταβάλει τα ποσά που οφείλει η R Swiss σύμφωνα με την προμνησθείσα απόφαση του Arbeitsgericht Stuttgart (δικαστηρίου εργατικών διαφορών της Στουτγάρδης). Επιπλέον, ζητεί, λόγω μη εκπλήρωσης, την καταβολή πρόσθετων αποδοχών που του οφείλονται βάσει της εργασιακής σχέσης με την R Swiss για το χρονικό διάστημα από τον Σεπτέμβριο 2016 έως τον Νοέμβριο 2017, συνολικού ύψους 595 000 USD.

- 9 Η αγωγή απορρίφθηκε πρωτοδίκως με το σκεπτικό ότι τα γερμανικά δικαστήρια δεν είχαν διεθνή δικαιοδοσία. Αντιθέτως, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι τα γερμανικά δικαστήρια εργατικών διαφορών είχαν διεθνή δικαιοδοσία και δέχθηκε την αγωγή. Με την αίτηση αναίρεσης που άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, η εναγομένη επιδιώκει την επαναφορά της πρωτόδικης απόφασης.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

- 10 Η ευδοκίμηση της αίτησης αναίρεσης της εναγομένης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ζήτημα κατά πόσον τα γερμανικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία. Αυτή η δικαιοδοσία θα μπορούσε να προκύπτει, πρώτον, από το άρθρο 21, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 21, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια (πρώτο ερώτημα), δεύτερον, από το άρθρο 48, παράγραφος 1α, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, του ArbGG, πλην όμως στην περίπτωση αυτή η δυνατότητα εφαρμογής του εν λόγω εθνικού κανόνα δεν είναι σαφής (δεύτερο ερώτημα) και, τρίτο, από το άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια στο μέτρο που ο ενάγων μπορεί να θεωρηθεί «καταναλωτής» κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης (τρίτο ερώτημα). Επιπλέον, στην περίπτωση που κριθεί ότι τα γερμανικά δικαστήρια έχουν πράγματι διεθνή δικαιοδοσία, τίθεται το ερώτημα ποιο είναι το εθνικό δίκαιο που πρέπει να εφαρμοστεί επί της συμφωνίας πατρωνίας (τέταρτο ερώτημα).

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 11 Σύμφωνα με το άρθρο 66, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ο κανονισμός αυτός έχει *ratione temporis* εφαρμογή δεδομένου ότι η αγωγή ασκήθηκε τον Μάρτιο 2017, ήτοι μετά τις 10 Ιανουαρίου 2015. Ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται επίσης, όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του εν λόγω κανονισμού.
- 12 Το στοιχείο αλλοδαπότητας που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή του κανονισμού Βρυξέλλες Ια υφίσταται δεδομένου ότι η εναγομένη είναι αλλοδαπή εταιρία και δεν έχει έδρα στην ημεδαπή. Σύμφωνα με όσα διαπίστωσε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, η κεντρική διοίκησή της εναγομένης, κατά την έννοια του άρθρου 63, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, βρίσκεται στον Καναδά. Επιπλέον, οι διάδικοι συνομολογούν ότι στο κράτος αυτό βρίσκεται επίσης η καταστατική έδρα της εναγομένης κατά την έννοια του άρθρου 63, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.
- 13 Εφόσον δεν υπάρχει τόπος κατοικίας της εναγομένης στο έδαφος κράτους μέλους, η διεθνής δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων καθορίζεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, το οποίο παραπέμπει στο δίκαιο των κρατών μελών, πλην όμως ρητώς δεν θίγει συγκεκριμένες διατάξεις διεθνούς δικαιοδοσίας του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού

δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω διότι οι γερμανικές διατάξεις διεθνούς δικαιοδοσίας δεν διακρίνουν ανάλογα με την ιθαγένεια.

- 14 Δεν υφίσταται αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία κατά τα άρθρα 24 ή 25 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Ούτε το άρθρο 26 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια έχει εφαρμογή δεδομένου ότι η εναγομένη επικαλέστηκε, σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας των γερμανικών δικαστηρίων.
- 15 Ωστόσο, ενδεχομένως υφίσταται διεθνής δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 21, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 21, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Συναφώς, πρέπει να διευκρινιστεί αν οι διατάξεις αυτές έχουν εφαρμογή και όταν –όπως εν προκειμένω– ο εναγόμενος δεν είναι ο εργοδότης, αλλά ευθύνεται επί τη βάσει συμφωνίας πατρωνίας για τις αξιώσεις έναντι του εργοδότη από σύμβαση εργασίας και εφόσον η σύμβαση εργασίας δεν θα είχε συναφθεί χωρίς τη συμφωνία πατρωνίας.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η σύμβαση εργασίας που συνήφθη μεταξύ του ενάγοντος και της R Swiss συνιστά «ατομική σύμβαση εργασίας» κατά την έννοια του τμήματος 5 («Διεθνής δικαιοδοσία σε ατομικές συμβάσεις εργασίας») του κεφαλαίου II του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Εντούτοις, οι αξιώσεις από την εν λόγω σύμβαση εργασίας αποτελούν μόνον εμμέσως αντικείμενο της κύριας δίκης. Ο ενάγων στηρίζει τις αξιώσεις του κατά της εναγομένης στη συμφωνία πατρωνίας της 12ης Φεβρουαρίου 2016.
- 17 Σύμφωνα με το άρθρο 2 της εν λόγω συμφωνίας, η εναγομένη ανέλαβε με τη συμφωνία πατρωνίας την «πλήρη ευθύνη για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων από τις συμβάσεις» τις οποίες συνάπτει ο ενάγων με την R Swiss σχετικά με τις δραστηριότητές του ως διευθυντής της R Swiss. Το αιτούν δικαστήριο ερμηνεύει τη συμφωνία αυτή υπό την έννοια ότι η εναγομένη ανέλαβε έναντι του ενάγοντος, κατά τρόπο νομικώς δεσμευτικό, την υποχρέωση να χρηματοδοτεί την R Swiss προκειμένου να είναι αυτή σε θέση να εκπληρώνει πράγματι τις οικονομικές υποχρεώσεις της έναντι του ενάγοντος. Επομένως, εν προκειμένω, η συμφωνία πατρωνίας είναι ετεροβαρής σύμβαση, μπορεί δε να συγκριθεί με τη σύμβαση εγγύησης ή τη δήλωση εγγύησης. Η συμφωνία πατρωνίας θεμελιώνει, τουλάχιστον στην περίπτωση της –αποδεδειγμένης λόγω της πτώχευσης της R Swiss– αφερεγγυότητας της υπέρ ής εταιρίας, υποχρέωση ανάληψης ευθύνης εκ μέρους της εναγομένης, από την οποία ο ενάγων μπορεί να αντλήσει αξιώσεις, χωρίς να είναι αναγκαίο να έχει κινήσει προηγουμένως αναγκαστική εκτέλεση κατά της R Swiss και αυτή να έχει αποβεί άκαρπη.
- 18 Ωστόσο, η εναγομένη δεν υπεισήλθε στη νομική θέση της R Swiss ως εργοδότη. Μολονότι ήταν μητρική εταιρία της R Swiss, δεν είχε διευθυντικό δικαίωμα έναντι του ενάγοντα.
- 19 Το Δικαστήριο δεν έχει ασχοληθεί ακόμη με το ζήτημα εάν το άρθρο 21, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια έχει εφαρμογή σε τέτοια

περίπτωση. Ούτε η απάντηση στο ζήτημα είναι αρκούντως σαφής ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο για εύλογες αμφιβολίες.

- 20 Από μέρος της γερμανικής νομικής θεωρίας υποστηρίζεται ότι μεταξύ των συμβαλλομένων σε σύμβαση εργασίας δεν ισχύουν άλλες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας πέραν των ρητώς προβλεπομένων στα άρθρα 20 έως 23 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Άλλοι συγγραφείς θεωρούν ότι δεν αποκλείεται εκ προοιμίου η δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων αυτών ακόμη και όταν ασκείται αγωγή κατά τρίτου με σκοπό τη διεκδίκηση αξιώσεων από εργασιακή σχέση.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 21 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι τα γερμανικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Η κατά τόπον αρμοδιότητα ενός δικαστηρίου εργατικών διαφορών προκύπτει από το άρθρο 48, παράγραφος 1α, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 του ArbGG, σύμφωνα με τα οποία αρμόδιο είναι το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου ο εργαζόμενος εκτελεί συνήθως τα εργασιακά του καθήκοντα, ακόμη και όταν η αγωγή δεν στρέφεται κατά του ίδιου του εργοδότη αλλά κατά του διαδόχου του. Κατά τη νομολογία του αιτούντος δικαστηρίου, ο όρος «διάδοχος» πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως και καταλαμβάνει επίσης περίπτωση ευθύνης εκ συμφωνίας πατρωνίας, η οποία μπορεί να συγκριθεί με τη σύμβαση εγγύησης. Η κατά τα ανωτέρω εγκαθιδρυθείσα δωσιδικία αποτελεί σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο ένδειξη για τη διεθνή δικαιοδοσία· επομένως, ένα κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο έχει κατά κανόνα και διεθνή δικαιοδοσία.
- 22 Εντούτοις, δεν είναι βέβαιο ότι το άρθρο 48, παράγραφος 1α, του ArbGG μπορεί να εφαρμοστεί παράλληλα με τους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπονται στα άρθρα 20 επ. του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.
- 23 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι διατάξεις που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο II, τμήμα 5, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια έχουν όχι μόνον ειδικό, αλλά και εξαντλητικό χαρακτήρα (αποφάσεις της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, Nogueira κ.λπ., C-168/16 και C-169/16, EU:C:2017:688, σκέψη 51, καθώς και της 21ης Ιουνίου 2018, Petronas Lubricants Italy, C-1/17, EU:C:2018:478, σκέψη 25). Επομένως, τα άρθρα 20 έως 23 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια ρυθμίζουν εξαντλητικώς, εντός του πεδίου εφαρμογής τους, τις πιθανές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας σε διαδικασίες με αντικείμενο αξίωση στηριζόμενη σε ατομική σύμβαση εργασίας. Επιφυλάσσοντας την ερμηνεία τους στο Δικαστήριο, διασφαλίζεται ότι οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται ομοιόμορφα εντός των κρατών μελών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, επιτρέπεται στον ενάγοντα να εντοπίζει ευχερώς το δικαστήριο στο οποίο μπορεί να προσφύγει και στον εναγόμενο να προβλέπει λογικώς το δικαστήριο ενώπιον του οποίου μπορεί να εναχθεί (βλ. απόφαση της 10ης Απριλίου 2003, Pugliese, C-437/00, EU:C:2003:219, σκέψη 16).

- 24 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, πέραν του άρθρου 21, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, κανένας εθνικός κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας δεν μπορεί να εφαρμόζεται, ακόμη και στο μέτρο που ευνοεί τον εργαζόμενο. Ωστόσο, το συμπέρασμα αυτό δεν είναι αρκούντως σαφές ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο για εύλογες αμφιβολίες.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 25 Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης του Δικαστηρίου στο πρώτο ερώτημα και καταφατικής απάντησης στο δεύτερο ερώτημα, πρέπει να διευκρινιστεί αν ο ενάγων πρέπει να θεωρηθεί «καταναλωτής», κατά την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, όσον αφορά την επιδίωξη αξιώσεων από τη συμφωνία πατρωνίας (όπως έκρινε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο). Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή –υπέρ της οποίας επίσης προβλέπεται επιφύλαξη στο άρθρο 6, παράγραφος 1 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια–, αγωγή καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλομένου ασκείται είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενος είτε, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατοικία του αντισυμβαλλομένου, ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του καταναλωτή.
- 26 Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 18, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια προκύπτει από το άρθρο 17 του ίδιου κανονισμού. Η συμφωνία πατρωνίας της 12ης Φεβρουαρίου 2016 συνιστά «σύμβαση» κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης. Εντούτοις, δεν είναι βέβαιο ότι, στο παρόν πλαίσιο, ο ενάγων πρέπει να θεωρηθεί «καταναλωτής». Σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, πρέπει να πρόκειται για πρόσωπο το οποίο έχει συνάψει τη σύμβαση για χρήση ξένη προς την εμπορική ή επαγγελματική του δραστηριότητα.
- 27 Το ζήτημα αν η συμφωνία πατρωνίας αποτελεί σύμβαση που μπορεί να συσχετιστεί με την επαγγελματική δραστηριότητα του ενάγοντος εξαρτάται από το αν ο όρος «επαγγελματικός» καταλαμβάνει αποκλειστικά μη μισθωτές δραστηριότητες ή αν εμπίπτουν σε αυτήν επίσης μισθωτές δραστηριότητες, ιδίως η απασχόληση στο πλαίσιο εργασιακής σχέσης. Μέχρι σήμερα, το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί –απ' όσο είναι γνωστό– επί του ερμηνευτικού αυτού ζητήματος. Ως προς την απάντησή του υπάρχει διχογνωμία.
- 28 Εν μέρει υποστηρίζεται ότι ο όρος «επαγγελματική δραστηριότητα», υπό την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αφορά μόνον τη μη μισθωτή επαγγελματική δραστηριότητα (του ελεύθερου επαγγελματία). Επομένως, συμβάσεις που συνάπτει εργαζόμενος σχετικά με την εργασία του θα μπορούσαν κάλλιστα να συνιστούν συμβάσεις καταναλωτών. Σύμφωνα με άλλη άποψη, ο εργαζόμενος δεν είναι καταναλωτής υπό την έννοια του δικαίου της Ένωσης, οπότε το άρθρο 17 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν εφαρμόζεται ούτε καν αναλογικά επί αγωγών εργαζομένων και εργοδοτών.

- 29 Η ορθή ερμηνεία του άρθρου 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια όσον αφορά τον όρο «επαγγελματική δραστηριότητα» δεν είναι τόσο προφανής ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο για εύλογες αμφιβολίες.
- 30 Από το γράμμα της διάταξης αυτής δεν συνάγεται σαφές συμπέρασμα. Στα γερμανικά, ο όρος «επαγγελματίας» καταλαμβάνει, τόσο στην καθομιλουμένη όσο και υπό τη νομική του έννοια, κάθε διαρκή βιοποριστική δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, τόσο μισθωτές όσο και μη μισθωτές δραστηριότητες. Η απόδοση στη γαλλική και στην αγγλική γλώσσα δεν επιτρέπει τη συναγωγή διαφορετικού συμπεράσματος.
- 31 Εξάλλου, κατά το αιτούν δικαστήριο, πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Πρόκειται για περίπτωση κατά την οποία ο αντισυμβαλλόμενος του καταναλωτή «κατευθύνει» τις εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητές του στο κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, η δε σύμβαση εμπίπτει στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων αυτών.
- 32 Ο όρος «κατευθυνόμενη δραστηριότητα» προϋποθέτει ότι ο έμπορος εξέφρασε με ορισμένο τρόπο τη βούλησή του να δημιουργήσει εμπορικές σχέσεις με καταναλωτές ενός ή περισσοτέρων κρατών μελών, μεταξύ των οποίων και το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή (βλ. απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2010, Pammer και Hotel Alpenhof, C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψεις 80 επ.). Τούτο πράγματι συμβαίνει, σύμφωνα με όσα διαπίστωσε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, διότι η εναγομένη χρησιμοποίησε τον ενάγοντα για να προσελκύσει επενδυτές στην ευρωπαϊκή αγορά, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, για τα επιχειρηματικά εγχειρήματά της επί ακινήτων. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το γεγονός ότι η συμφωνία πατρωνίας δεν αποτελεί συναλλαγή επί ακινήτου δεν ασκεί επιρροή. Αρκεί η σύμβαση να εμπίπτει στον τομέα της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ο τομέας αυτός περιλαμβάνει, κατ' αρχήν, και την πρόσληψη προσωπικού για την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 33 Εφόσον κριθεί ότι τα γερμανικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία, είναι κρίσιμο για την έκδοση απόφασης επί της διαφοράς το αν επί της συμφωνίας πατρωνίας εφαρμόζεται το γερμανικό ουσιαστικό δίκαιο. Τούτο εξαρτάται από το αν η συμφωνία πατρωνίας συνιστά «σύμβαση καταναλωτών» κατά την έννοια του άρθρου 6 του κανονισμού Ρώμη Ι, ήτοι σύμβαση που συνάπτουν οι συμβαλλόμενοι για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του ενάγοντος.
- 34 Ο κανονισμός Ρώμη Ι έχει *ratione temporis* εφαρμογή σύμφωνα με το άρθρο του 28 δεδομένου ότι η συμφωνία πατρωνίας συνήφθη μετά τις 17 Δεκεμβρίου 2009. Η συμφωνία αυτή συνδέεται επίσης με το δίκαιο διαφόρων κρατών (άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού Ρώμη Ι), καθόσον ο ενάγων και η εναγομένη

εδρεύουν σε διαφορετικά κράτη. Δεν έχει λάβει χώρα επιλογή εφαρμοστέου δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 3 του κανονισμού Ρώμη I.

- 35 Εφόσον δεν έχει λάβει χώρα επιλογή, το εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζεται, με την επιφύλαξη των άρθρων 5 έως 8 του κανονισμού Ρώμη I, σύμφωνα με το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού. Από τις δε διατάξεις των άρθρων 5 έως 8 του κανονισμού Ρώμη I, που υπερισχύουν συναφώς έναντι του άρθρου 4, κρίσιμη σημασία έχει μόνον η ύπαρξη «σύμβασης καταναλωτών», κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού. Το άρθρο 8 του κανονισμού δεν μπορεί να εφαρμοστεί δεδομένου ότι η συμφωνία πατρωνίας συνιστά χωριστή από τη σύμβαση εργασίας δικαιοπραξία έχουσα ίδια αξία.
- 36 Σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού Ρώμη I, η σύμβαση που συνάπτει φυσικό πρόσωπο για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα («ο καταναλωτής») με άλλο πρόσωπο που ενεργεί στο πλαίσιο της άσκησης της επαγγελματικής του δραστηριότητας («ο επαγγελματίας»), διέπεται από το δίκαιο της χώρας όπου ο καταναλωτής έχει τη συνήθη διαμονή του, εφόσον ο επαγγελματίας κατευθύνει με οιοδήποτε μέσο τις εμπορικές ή επαγγελματικές του δραστηριότητες σε αυτή τη χώρα ή σε διάφορες χώρες μεταξύ των οποίων και η συγκεκριμένη χώρα και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων. Συναφώς –όπως ήδη επισημάνθηκε όσον αφορά το τρίτο ερώτημα– το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η εναγομένη κατευθύνει τις εμπορικές της δραστηριότητες μεταξύ άλλων στη Γερμανία και ότι η συμφωνία πατρωνίας εμπίπτει στον τομέα των δραστηριοτήτων αυτών. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο δεν είναι σε θέση να κρίνει, χωρίς προηγούμενη διευκρίνιση από το Δικαστήριο, αν ο όρος «επαγγελματική δραστηριότητα» περιλαμβάνει τη μισθωτή δραστηριότητα στο πλαίσιο εργασιακής σχέσης και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, αν μια συμφωνία πατρωνίας, η οποία αποσκοπεί στη διασφάλιση των αξιώσεων από τη μισθωτή δραστηριότητα, πρέπει να υπαχθεί στην επαγγελματική δραστηριότητα. Συναφώς, ακόμη και αν οι διατάξεις δεν είναι πλήρως πανομοιότυπες, ισχύει ό,τι και σε σχέση με την αφορώσα τη διεθνή δικαιοδοσία διάταξη του άρθρου 17, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια.